

פיתוח קריירה בילדות ובגיל ההתבגרות

פיתוח קריירה מתחיל בגיל הילדות ונמשך במהלך החיים. התהליך המתמשך של בירור דימוי עצמי תעסוקתי מלווה בהתקדמות בביצוע משימות התפתחותיות וכרוך בכינון הזהות התעסוקתית. תהליך פיתוח הזהות התעסוקתית בעת הילדות עובר דרך בחינת החוויות התעסוקתיות של אחרים, כינון זהות וניסיונות ראשוניים למצוא את ההתאמה בין תחושת הזהות האישית לעולם התעסוקה, כפי שהוא נתפס בעיני הילד והתפיסות הסטריאוטיפיות של המקצועות השונים. במהלך גיל הנערות התאמה זאת הופכת להיות מפורטת ומציאותית יותר. לפי התפיסה ההתפתחותית, השלב של כינון הזהות בא לאחר השלב של יצרנות-חריצות, שבמהלכו הילד מקנה לעצמו מיומנויות מגוונות ואת היכולת להפיק הנאה מהעבודה. פיתוח תחושת מסוגלות עצמית, יצרנות וכינון זהות תעסוקתית חשובים במיוחד בחברה המודרנית, שבה עולם התעסוקה ממלא תפקיד מרכזי בחיים הבוגרים. המשימה של כינון זהות תעסוקתית כוללת שלושה גורמים מרכזיים: אקספלורציה של מקצוע/קריירה; מחויבות למקצוע/קריירה; בחינה מחודשת של אלטרנטיבות. ניתוח שלושת התהליכים האלה מאפשר להבין מה ניתן לעשות על מנת לקדם את פיתוח הזהות התעסוקתית.

אקספלורציה (חיפוש וניסוי) של מקצוע/קריירה

במהלך האקספלורציה של קריירה בני נוער מתמודדים עם השאלה: איזה סוג עבודה מתאים עבורי? התשובה, לעתים קרובות, באה מתוך חוויות עבודה של הורים וסטריאוטיפים הנוצרים בתקשורת. תהליך האקספלורציה כולל בחינה עצמית ובדיקת עולם התעסוקה על מנת להגיע להבנה טובה יותר של העצמי ושל אפשרויות הקריירה שעשויות להתאים למאפיינים האישיים. מדובר בבדיקת הזהויות התעסוקתיות האפשרויות מול תכונות עיקריות של האני (אינטרסים, ערכים, יעדים). במחקר נעשית הבחנה בין אקספלורציה "לרוחב" ו"לעומק". האקספלורציה לרוחב מקדמת גמישות גדולה יותר בבחירת קריירה, אולם היא קשורה להיעדר תכנון וביטחון עצמי, במיוחד כשהתהליך מתמשך לאורך זמן, ללא כל חוויה של בדיקה לעומק. האקספלורציה לעומק קשורה לשיפור בתכנון ולהעלאת הביטחון העצמי, לירידה ברמת ההתלבטויות ולפיתוח מחויבות חזקה לקריירה. עם זאת, נטען, כי ילדים ובני נוער עשויים להרוויח מהאפשרות לבדיקה לרוחב של אפשרויות קריירה, משום שהיא מונעת "סגירות מוקדמת" - גיבוש בחירה בטרם עת. עם זאת, ילדים ובני נוער, שכבר פיתחו תחושת זהות חזקה וברורה, עשויים להרוויח מהתקופה של אקספלורציה לעומק, משום שהתהליך הזה מוביל לצמצום האפשרויות ולבניית מחויבות למקצוע.

התקציר מבוסס על המאמר:

Porfeli, E.J., & Lee, B. (2012). Career development during childhood and adolescence. *New directions for youth development*, 2012(134), 11-22.

מחויבות למקצוע/קריירה

מחויבות למקצוע מורכבת מקבלת החלטה לגבי המקצוע ופיתוח הזדהות אתו. על הילד לעשות בחירה ולקשר את עצמו לבחירה. מחויבות למקצוע באה לידי ביטוי בהחלטות, בבחירות מעשיות ובזהויות תעסוקתיות. היא מושפעת ממגוון מאפיינים אישיים ובין היתר ממגדר, מעמד חברתי וגיל. כך, נמצא, כי ילדים נוטים להזדהות עם הקריירות של בני המגדר שלהם ובני המעמד שלהם ונמשכים למקצועות נוצצים ומקצועות של "סלבריטאים" (דוגמניות, שחקני קולנוע, ספורטאים). בני נוער מגבשים את ההחלטה באשר לקריירה לאורך זמן. מחקרים מראים, כי הגברת ההחלטיות תורמת למגוון תוצאות חיוביות, כמו הסתגלות אישית, בשלות לקריירה, התמדה בלימודים והעלאת הישגים אקדמיים ותעסוקתיים. ממצאים אלה מוכיחים, כי מחויבות למקצוע/קריירה היא חלק אינטגרלי של פיתוח זהות תעסוקתית בקרב בני נוער ומהווה תהליך חיובי. עם זאת, גיבוש מוקדם של מחויבות, בטרם היווצרות תחושת זהות ברורה ומציאותית, עלול להביא לתוצאות שליליות לטווח הארוך. יש לציין, שהזמן המיטבי של גיבוש מחויבות לקריירה הוא אישי, משום שהוא תלוי במגוון תהליכים פנימיים של כינון זהות ופיתוח הנעה לבחירה.

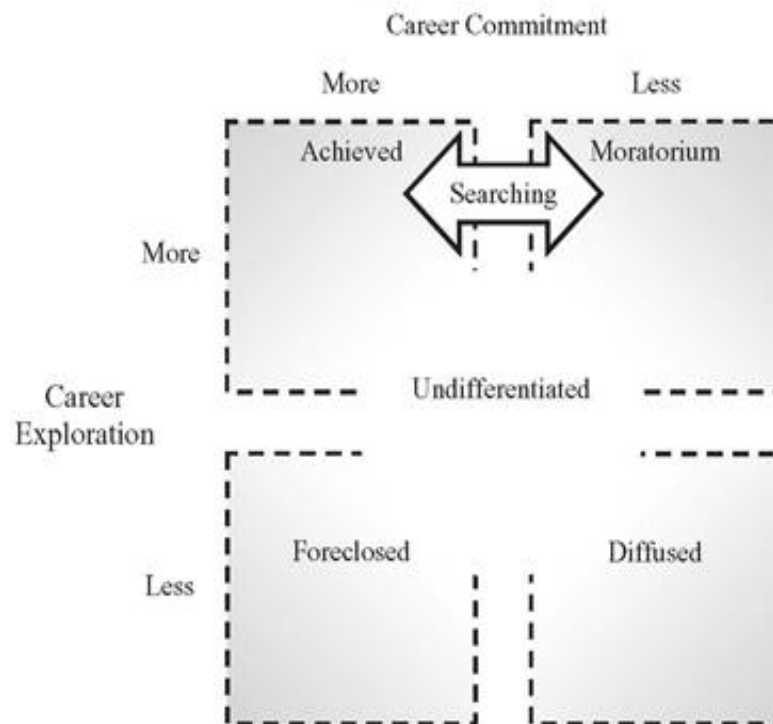
בחינה מחודשת של מקצוע/קריירה

בחינה מחודשת של בחירת המקצוע היא תהליך חיוני בפיתוח הזהות, החל מתקופת הנערות ולמשך החיים. הצורך בבחינה מחודשת עשוי להופיע לאחר מחויבויות טנטטיביות ראשוניות ולהביא לתוצאות חיוביות לטווח הארוך. בחינה מחודשת מקודמת על ידי גמישות במקצוע, המשקפת פתיחות לאפשרויות ולהזדמנויות תעסוקתיות חדשות. עם זאת, היא יכולה להיות גם תוצאה של התלבטויות ושל ספקות עצמיים ביחס לקריירה. ספקות עצמיים עלולים לגרום להיעדר החלטה לאורך זמן ולפגוע בתחושת הרווחה. יש לציין, כי עולם העבודה המודרני מתאפיין בדינמיות גבוהה ובאופן כללי דורש גישה גמישה, מושכלת ורפלקטיבית כלפי בניית מחויבויות לקריירה. לכן, גם הזהות התעסוקתית אמורה להיות גמישה ודינמית יותר מאשר קודם. במקום היעד הקודם, שהוא להשיג זהות תעסוקתית ברורה וחד-משמעית בא היעד לשמור על זהות תעסוקתית הסתגלותית ודינמית, הכוללת בתוכה תהליכים של בחינה מחודשת, המתרחשים לאורך החיים. לכן, בחברה המודרנית, בחינה מחודשת של בחירת קריירה מקבלת חשיבות מיוחדת.

מיצבי זהות תעסוקתית

שלושת הרכיבים של תהליכי פיתוח הזהות התעסוקתית נעשים משמעותיים במיוחד בגיל הנערות, הם משפיעים אחד על האחר ומייצרים מכלול מורכב ודינמי, המביא לכינון מיצבי זהות שונים. ניתן להצביע על ששה מיצבי זהות, הנוצרים מתוך השילוב של אקספלורציה, מחויבות ובחינה מחודשת: פיזור זהות (אקספלורציה ומחויבות נמוכות, בחינה מחודשת, בדרך כלל, ברמה גבוהה); סגירות מוקדמת (מחויבות גבוהה, אקספלורציה נמוכה); מורטוריום (התחייבות נמוכה, אקספלורציה גבוהה); השגת זהות (מחויבות גבוהה, שהתפתחה לאחר אקספלורציה לרוחב ולעומק; בחינה מחודשת בדרך כלל נמוכה); מיצב לא מובחן; מיצב מחפש (בחינה מחודשת גבוהה).

Figure 1.1. Vocational identity status model

ההשלכות על עיצוב ההתערבויות

- עולם העבודה המודרני הוא דינמי. מיומנויות למידה וידע על אודות בנייה ובחינה מחודשת של זהות תעסוקתית עשויות לסייע לבני נוער להסתגל לדרישות ולשינויים בשוק התעסוקה. עלינו להכין את בני הנוער לאקספלורציה, למחויבות ולבחינה מחודשת של קריירה לאורך החיים.
- יש לזכור, כי התהליכים שגורמים לבניית הזהות התעסוקתית קשורים זה לזה. לכן, להתערבות שאמורה להשפיע על אחד מהם, תהיה בהכרח השלכות גם באשר לתהליכים אחרים. כך, ההתערבות שמכוונת לחיזוק מחויבות למקצוע או לקריירה עלולה להפחית את רמת האקספלורציה והבחינה המחודשת. קידום אקספלורציה לרוחב עשוי לדחוף את בני הנוער, שכבר גיבשו מחויבות, לבחינה מחודשת של החלטתם. ההתפתחות של הזהות התעסוקתית בקרב בני נוער מתרחשת בקצב אישי ולא אחיד, כאשר התקדמות לקראת השגת זהות מתחלפת, לעתים, בנסיגה אחורה.
- חשיבה במונחים של מיצבי זהות עשויה לתרום לעיצוב ההתערבויות. ניתן לקבוע את מיצב הזהות באמצעות כלי הערכה, כמו "vocational identity status assessment", מה שמועיל לעיצוב ההתערבויות קבוצתיות. מומלץ להתאים את ההתערבות למיצב הזהות התעסוקתית של בני נוער.

- יש לקחת בחשבון את הסביבה של בני הנוער. הקהילה עשויה לעמוד במוקד ההתערבויות. התייחסות לסביבה הקהילתית, לקבוצות ולארגונים הקיימים בקהילה עשויה להביא להרחבת הזדמנויות התעסוקה, להעלאה של הביטחון העצמי, החיוני לאקספלורציה, ולבניית מחויבות ראשונית. ההקשר הקהילתי מהווה סביבה תומכת.
- יש לקחת בחשבון את תיזמון ההתערבות. ילדים מפתחים את האינטרסים ואת הידע שלהם באמצעות אינטראקציה עם הורים, קרובי משפחה, מורים, תקשורת וחברים. תקופת הילדות המאוחרת עשויה להיות זמן מתאים לקידום האקספלורציה באשר לאפשרויות הקריירה, משום שאז ילדים אינם נלחצים מהצורך לבחירה מידית ולבניית מחויבות.